

essentieel pendant vormen met de politieke boodschap. De algehele artistieke context wordt weliswaar eveneens geschetst. In het bijzonder waar het over de tegenstelling tussen de kleinere groepen en het *Théâtre national de Belgique* (TNB) gaat en de omgeving waaruit dit laatste is gegroeid en nog steeds werkt. Aan de laatste evolutie van het TNB wordt weliswaar niet geraakt. Aan enkele auteurs (o.a. Jean Louvet, Marc Liebens, Jean-Marie Piemme) wordt veel aandacht gegeven en enkele teksten zoals *“L’An I”*, *“Conversation en Wallonie”*, *“L’homme qui avait le soleil dans sa poche”*, *“Café des patriotes”*, of *“Rwanda”* van Groupov worden uitvoerig belicht. Hieraan wordt een grondige analyse gekoppeld die vooral inhoudelijk is, minder dramaturgisch-technisch of zoals bij Groupov ook niet voldoende i.v.m. de artistieke algemene actualiteit.

Het geheel wordt voorafgegaan door een uitvoerige definiëring van het politieke theater aan de hand van Franstalige of vertaalde teksten. De uitgebreide (en grondiger) internationale literatuur hierover komt evenwel niet aan bod. De studie is trouwens in de eerste plaats vanuit een Belgisch (Franstalig) perspectief bekeken. De parallellen met Vlaanderen komen nauwelijks of helemaal niet uit de verf. Daartegenover staat dat de evolutie van het politieke theater in Franstalig België op een pregnante manier geschetst wordt, waarbij de tegenstelling tussen Brussel en Wallonië een bijzondere plaats krijgt, evenals de grote invloed van de vakbonden en de directe politiek in het zuidelijk deel van het land. Die evolutie vertoont een op- en afgaande lijn, waarbij enerzijds de verbondenheid met het theater van Bertolt Brecht en anderzijds het daar uit

loskomen een soort rode draad vormt door Nancy Delhalles hele verhaal. De pendelbeweging tussen politiek en theater wordt er veel duidelijker door. Even duidelijk wordt hoe men de evolutie van de sociale geschiedenis van een land uit de toneelteksten kan aflezen.

Delhalles politieke theater is ook afgestemd op de Belgische politiek en dat brengt o.m. mee dat René Kalisky’s theater, dat politiek én internationaal is, veel te weinig wordt belicht. Ik mis eveneens een lijst met een verklaring bij de letterwoorden.

Die enkele kritische noten staan niet in de weg dat Nancy Delhalles werk een grote degelijkheid uitstraalt, dat het een intelligente compositie is en dat het een onmisbaar handboek is voor al wie belangstelling heeft voor het Belgische (Franstalige) toneel van de laatste decennia.

Jaak van Schoor

VII. Histoire de la migration / Migratiegeschiedenis

LEEN BEYERS

«Iedereen zwart. Het samenleven van nieuwkomers en gevestigden in de mijncité Zwartberg, 1930-1990»

Amsterdam, Aksant, 2007, 340 p.

Er zijn academische boeken die iedereen die enige waarde hecht aan het voortbestaan van het democratische samenlevingsmodel best zou lezen. Als dat boek ook nog het product is van een doctoraat in de geschiedenis (KULeuven, 2004), maakt mij dat als historicus helemaal gelukkig.

De studie van Leen Beyers graaft namelijk naar de kern van één van de belangrijkste conflicthaarden die het voortbestaan van onze liberaal-democratische samenleving in West-Europa bedreigen : de migratie uit economisch achterbleven regio's en de problematische relatie die daaruit voortspuit tussen deze 'nieuwkomers' en de 'gevestigden' (ik neem hier graag de terminologie van de auteur over). Haar studie bestrijkt de periode 1930-1990 en richt de focus op de Genkse mijncité van Zwartberg. De problematiek is evenwel niet tot die periode en al zeker niet tot het uit de kluiten gewassen dorp Zwartberg beperkt. Precies daarin schuilt het grote belang van deze publicatie.

De prachtige titel, *Iedereen zwart*, verwijst naar het uitgangspunt van Leen Beyers' onderzoek : door het gemeenschappelijke mijnverleden kunnen migranten en Belgen het vandaag in dat deel van Limburg schijnbaar goed met elkaar vinden. Nu blijkt deze stelling voor wat de kinderen en zeker kleinkinderen van de Poolse en Italiaanse migranten betreft inderdaad te kloppen. De vraag stelde zich bijgevolg : hoe kon dit gebeuren ? Lag het inderdaad alleen aan de gemeenschappelijke werkervaring ? Al snel blijkt uit het onderzoek dat de ééndimensionale vertrekhypothese – het labeur in de mijnschacht vlakt alle etnische verschillen weg – toch iets te mooi blijkt om waar te zijn.

In het verhaal zit een duidelijke cesuur. Het eerste deel begint in 1930 bij de eerste golf van migranten die in de Limburgse mijnen worden tewerkgesteld, voornamelijk Polen en Tsjechoslovaken, en eindigt in 1960, wanneer de steenkoolcrisis toeslaat. Het is de fase van de uitbouw door de eigenaar

van de mijn, Cockerill, van een mijndorp, waarin de klassenhiërarchie die in het werk wordt gehuldigd ook tot uiting komt in de architectuur van de huizen en in de woonplaats van de bewoners. Beyers gaf het de titel mee : 'Samenleven op een mijn-eiland'. Ze beschrijft hoe de *cité* groeit, hoe het samenleven tussen de gevestigden en de Poolse nieuwkomers vertaald wordt in het verenigingsleven, gestimuleerd door het bedrijf, de parochie en de christelijke vakbond en hoe de relaties zich in de buurt – letterlijk op straat – ontwikkelen. Het tweede deel beschrijft de periode 1960-1990, gekenmerkt door de teloorgang van steenkoolsector, de sluiting van de mijn in Zwartberg in 1966, de migratiestop in 1973 en parallel daaraan de desintegratie van de oorspronkelijke exclusief met het bedrijf gelieerde *cité*. Dit deel kreeg de titel 'Van mijncité tot achterstandswijk' mee.

Nog een ander groot onderscheid kenmerkt de twee delen. In het eerste staan de relaties tussen de Polen en de gevestigden (Belgen = Vlamingen en ook zeer vele Walen) centraal. In het tweede zijn dat de relaties tussen de Italianen (de kolenslagmigrant van de onmiddellijke naoorlogse periode) en de gevestigden (Vlamingen en Polen, vooral van de tweede generatie).

Welk besluit trekt Beyers nu uit haar studie over 60 jaar interetnisch samenleven in de specifieke mijncontext ? Vooreerst dat het verschil tussen de eerste en de tweede generatie nieuwkomers essentieel lijkt te zijn. Polen van de tweede generatie en Vlamingen vinden zich in de jaren 1950 in een gemeenschappelijke mijnwerkersidentiteit en in de distinctie met de nieuwe 'andere', de 'werkonbekwame' Italianen. Nog 30 jaar later blijkt opnieuw

een andere situatie te zijn ontstaan : de gemeenschappelijke ervaring van de bewoning in de achterstandswijk die de mijncité ondertussen is geworden – de mijn zelf is inmiddels gesloten – en merkwaardig genoeg het gemeenschappelijk huiseigenaarschap, hebben geleid tot een ‘wij’-gevoel tussen de Italianen van de tweede generatie en de gevestigden (= Vlamingen, Polen en andere Oost-Europeanen van de tussenoorlogse migratiegolf). Maar tegelijkertijd zijn de laatste nieuwkomers, de Marokkanen en Turken, op hun beurt de culturele ‘anderen’ geworden. Belangrijke noot bij deze evoluties : het zijn niet alleen de ‘vreemde’ anderen die zich in dit proces hebben aangepast, ook de gevestigden hebben een evolutie doorgemaakt. Deze aanpassing van de gevestigden wortelt niet in eerste instantie in de lokale evolutie van de *cité*, maar is het gevolg van een veel bredere context van perspectiefferruiming, van Europese eenwording, maar ook van een verschuiving van de economische gastarbeidersproblematiek naar de ‘culturalisering’ van de migratie.

In een epiloog komt de auteur tot enkele opmerkelijke besluiten. Ten eerste dat het vervagen van de grenzen tussen ‘wij’ en ‘zij’ meerdere generaties tijd vraagt. Norbert Elias citerend, wijst ze erop dat ‘ouderdom van banden’ dus erg terzake doet in het samenleven van mensen. Daaraan koppelt ze een andere vaststelling : het korte termijn perspectief dat meestal wordt gehuldigd in het beleidsbepalende migratieonderzoek van sociologen of politicologen zorgt voor een eenzijdige beeldvorming. Daarin wordt namelijk de focus gericht op de moeilijke beginsituatie van de eerste generatie, terwijl het lange termijn perspec-

tief dat door historici wordt gehuldigd een genuanceerder verhaal brengt.

In een tweede interessante besluit wordt de vraag opgeworpen of het aanpassingsgedrag van individuen ook leidt naar het collectief aanvaarden van een ‘andere’ etnische groep. In een dorp als Zwartberg was samenleven slechts mogelijk wanneer *modi vivendi* in de interetnische relaties werden nagestreefd. De auteur wijst hier terecht op de rol van vrouwen. Toch moest ze vaststellen dat de klassenpositie van mannen – als mijnwerker of als huiseigenaar – veel doorslaggevend was voor de collectieve sociale status van de diverse etnische groepen. M.a.w. om ‘gevestigd’ te worden, werden de Polen en Italianen afgerekend op hun economische prestatie. Diploma’s en werk blijven dus essentieel, hoe cultureel de migratieproblematiek vandaag ook wordt gezien.

Iedereen zwart is bijgevolg een bijzonder intrigerend boek dat nogal wat vooringenomen standpunten m.b.t. migratie, m.b.t. ‘eigen’ volk en anderen onderuit haalt. Maar het is natuurlijk geen eenvoudig verhaal en de auteur is er zich terdege van bewust dat hiermee deze geschiedenis alles behalve afgerond is. Dat ze heeft gekozen voor een bijna antropologische studie van Zwartberg (Leen Beyers studeerde ook sociale en culturele antropologie en dat komt in dit boek nadrukkelijk tot uiting) valt te verdedigen, maar beperkt anderzijds de reikwijdte van het onderzoek naar de interetnische relaties. De vijf andere Limburgse mijnsites sloten allen na Zwartberg, tussen 1986 en 1992. De auteur staft haar keuze door erop te wijzen dat zo kon worden gepeild naar de

gevolgen van de plotse sluiting van een mijn. Dit argument overtuigt mij niet, vooral omdat daardoor in het centraal onderzoeksperspectief de studie van de relaties met de laatste, niet-Europese nieuwkomers ontbreekt. Hun komst – vanaf 1963 wordt er gerekruteerd in Turkije – heeft inderdaad voor Zwartberg, dat sluit in 1966, geen betekenis meer. Dat geldt echter niet voor de andere Limburgse mijnen. Kan het zijn dat de auteur dit pas heeft beseft op het ogenblik dat haar keuze – de studie van de antropologische dissectie van Zwartberg – reeds (te) lang gemaakt was? In ieder geval is zij van mening dat het verhaal van de Turkse en Marokkaanse migranten een nieuw boek vergt. Wij kijken daar naar uit.

Dit model van lange termijn historisch migratieonderzoek verdient navolging. Zelf heb ik bepaalde aspecten van de Joodse migratie in het interbellum bestudeerd, vooral vanuit politieke invalshoek. Het verhaal van de Joodse bevolkingsgroep tegen het licht houden van dit globale verhaal over nieuwkomers en gevestigden over de periode van een eeuw, zou ongetwijfeld boeiend zijn. Wellicht zou daaruit inderdaad blijken dat de trajecten van integratie en niet-integratie, van autochtonen en allochtonen, veel complexer zijn – Beyers geeft het aan in haar epiloog – dan in het populaire taalgebruik wordt aangenomen.

Tot slot nog een woord van spijt. Een dergelijk maatschappelijk belangrijk

wetenschappelijk onderzoek verdient een breed debat en dus in eerste instantie een grote verspreiding. Nu werd deze tekst gepubliceerd door een Nederlandse academische uitgeverij. Daarmee scoort men in de academische wereld (in de toekomst publiceren we met zijn allen wellicht uitsluitend in het Engels), maar de sociale betekenis van de historicus boet daar m.i. bij in.

Rudi Van Doorslaer

VIII. Onderwijsgeschiedenis / Histoire de l'enseignement

MARC D'HOKER, DIRK DE BOCK & DIRK JANSSENS (EDS.)
«**Leraar zijn in Vlaanderen. Terugblik op honderd
jaar middelbaar onderwijs en nascholing**»
Antwerpen/Apeldoorn, Uitgeverij Garant, 2007, 299 p.

Onderwijs heeft een bijzondere plaats in Vlaanderen. In 2003 prijkten de Vlaamse leerlingen nog helemaal bovenaan op de lijst van de best presterende Oesolanden voor wiskunde (*De Standaard*, 21 mei 2008). Over het Vlaamse onderwijs is dan ook een waaier aan literatuur verschenen. Toch lijkt die historiografie zeer onregelmatig verdeeld. De meeste bijdragen werden tot nog toe aan het lager – en kleuteronderwijs gewijd. Over het middelbaar en het hoger onderwijs is veel minder verschenen. Daarnaast kwamen de auteurs van *Leraar zijn in Vlaanderen*¹⁴ tot de vaststelling dat over

¹⁴ Jean Binon, Ludo Brandt, Jozef Bulckens, Marion Crauwels, Dirk De Bock, Mark Debrock, Raf De Keyser, Mark D'hoker, Willy Dupon, Michaël Goethals, Modest Goossens, Jacky Hellemans, Bregt Henkens, Dirk Janssens, Marie-Josée Janssens, Luc Mondelaers, Erik Van Assche, Dirk Vanderhallen, Etienne Van Hecke, Toon Van Houdt, Marc Vercrusse, Lode Wils.